

serpent mitològic mort per Apol·lo, que per això rebé el sobrenom de Pític, que d'ell passà a profetes inspirats per Apol·lo. D'ací el derivat ll. *pythonissa* per a la profetessa pítica; mal grafiat *pythonissa*: *pitonissa*, des de BMetge; esdevé *fitonessa* 'endevidadora, maga' en JRoig: «Moltes mesquines, / ab geumencia, / nigromancia, / són *fitonesses* / ---» (Spill, 9785).

Pitof, V. *pitalf* *Pitofler*, V. *pitar* *Pitola*, V. *pit Pitolejar*, V. *pinsà* *Pitoliu*, *pitorliu*, variant de CO-TO(R)LIU, amb una variació de la inicial, on en aquest nom de creació onomatopèica alternen diverses consonants (it. *tottavilla*, val. *totovia* etc., amb *t*-, en la present amb *p*-), potser ajudant-hi la influència de noms d'altres ocells semblants, com *pinsà*, *passerell*, *perdiu*, que comencen amb *p*-; amb una altra terminació *pitorlina* influït per cardina *Pitonga*, -go, V. *pit Pitonissa*, V. *pitó* *Pitorlina*, V. *pitoliu* *Pitorrill*, *pitot(o)*, V. *petit* *Pitota*, V. *pit* *Pitra*, V. *pita* *Pitraca*, V. *pitola* (PIT) *Pitrada*, *pitral*, *pitrala*, *pitralera*, *pitral(a)*, *pitram*, *pitrar*, V. *pit* *Pitrassa*, V. *pita* *Pitrenya*, V. *pit* *Pitrera*, V. *pit* i *pita* *Pitradada*, *pit-roig*, *pit-ros*, V. *pit* *Pits*, V. *pitjor* i *pit Pitüita*, *pitüitari*, *pitüitós*, V. *pepida* *Pitulejar*, V. *pinsà* *Pitxac*, V. *bitxac* *Pitxat*, V. *apitxat* i *pitjar Pitxau* men. 'guaspa o anella de certs bastons etc.', que es deuen usar per a jocs i lluites, probablement de l'angl. *pitch out*, cf. *pitch* 'llançar certs projectils en jocs', *pitch-and-toss* nom de cert joc d'atzar i habilitat *Pitxell*, *pitxella*, V. *pitxer*

PITXER, pres del fr. ant. i dial. *pichier* id., mot d'origen obscur; emparentat amb l'al. *becher* i it. *bicchiere* 'got, vas', que són molt antics, però ni en francès ni menys en català no pot venir d'aquestes llengües; tampoc està explicada la variant *pitxell*, del català occidental, amb el seu afí cast. *pichel*. □ 1.ª doc.: *pitxer*, fi S. XIII (Llull; doc. de 1275); *pitxell*, 1394 (cast. *pichel*, c. 1260).

«Lo cardenal --- fo en drecera de gran re d'argenter --- qui tenien en lurs obradors gran re de copes, bacins, *pitxers*, talladors, scudelles d'aur e d'argent, e d'altres joyes --- lo cardenal manà a quatre escuders que totes aquelles copes --- gitassen en la carrera --- los hòmens de qui eren les joyes foren molt scandalitzats ---», Llull (*Blanq.*, NCl. II, 193.8). «Unum *pitxerium* argenti supra deauratum cum brocco», doc. cancelleresc català en baix llatí, a. 1313 (Finke, *Acta Ar.* III, 243).

S. xv: «En aquelles festes --- l'Emperador se sigué en mig e los embaxadors prop d'ell --- Havien parat 24 tinells tots plens d'or e d'argent --- après venien les copes d'or: venien après tots los plats e salers, après les sues joyes; après d'açò l'argent, que era de *pichers* e salers daurats», JoMartorell (*Ag.* II, 368). «Un die menà pobres per menjar e albergar en casa sua; e axí com havia acustumat, pres un *pitxer* e donà aygua a mans a tots los pobres», *Recull d'Eximplis Ag.* I, 289. «Se comensà a senyar --- y anà envers la taula y se assentà en la cadira, y tantost véu venir un bací

de argent y un bell *pitger* ab una tovallola brodada ---», *Història de Partinobles*. «Feya traure una cetra d'aygo fresca, e per semblant un *pitxer* del seu bon vin blanc, e amdosos los *pitxers* staven axí blancs que parien de bell argent, e --- comensava a beure axí saborosament ---», *Decam.* VI, § 2, 354.17, 18 (trad. *orcioletto* i *bicchieri*).

«Lo *picher* o citrot: urceolus, gutturnium», OPou (*TbPu.*, 186). Especialment popular a Val. i les Illes. «Álzame, o Rey mi padre, / álzame un *picher* de agua», romanç bilingüe recollit a Mall. (MilàF, *Romançerillo*, 29E); eiv. *pitxé* «jarro», PzCabr. «Te'n beuràs un *piçér* de litro d'aquella aigua i encara no et contentarà» Suera, 1961; un dels articles més fabricats pels ceramistes de Manises és el «*pixer*: jarro» (Almela, *Voc. Ceram.*, 412). *Simple de pitxer* 'home molt ingenu', dita popular a la Marina i Dènia: «uns bovós de Còria, uns simples de *picher*, com dihuen en la Marina»; «abunden --- els que de pillos s'adormen --- pues encara que sempre en queden de *simples de picher*, com dihuen en lo marquesat de Dènia --- pareix que vaja acabant-se més eixa llavor», MGadea (*T. del Xè* I, 126; III, 61, i a I, 28, insisteix que la gent de Teulada no ho són pas).

En llengua d'oc, *pichier*, i més sovint *pechier* (-iera), ja són freqüents en el S. XIV (PSW VI, 172-3), i avui es manté des del Delfinat i Provença fins a l'Atlàntic: *pichéy* m. «aiguïere en terre grossière» (Moureau, *P. de La Teste*). En francès *pichier* (> angl. *pitcher*) és un mot antiquat o dialectal, però molt arrelat en els patuessos de tot el Nord del país, i freqüent a l'Edat Mitjana des del S. XII. Com que la -ch- de la llengua d'oc, el català i el castellà no pot correspondre hereditàriament a la -ch- del francès, s'imposa admetre que pertot va ser manllevat d'aquesta llengua.

Cast. *pichel* ha tingut sempre menys vitalitat que en cat., i que a França, i si bé no ha estat mai d'ús gaire general, n'hi ha bastanta documentació dialectal des de c. 1260, sobretot en leonès i a Aragó, on apareixen *picher* i *pichel* o *pigel* força sovint en inv. dels segles XIV i XV, des de 1354 i 1356, veg. les cites ací a LLAUTÓ i SETRILL, i en el DCEC/DECH, PICHÉL, article on hi ha alguns detalls més sobre formes hispàniques. A Bielsa avui és encara una de les mesures de líquids, que m'enumeraren de major a menor: *báño*, *kantáro*, *medio báño* i *piçeréta*; d'altra banda ho diuen metafòricament de l'estómac: «çapín no'n soy mica: no m'he 'chato mes que un trago na *piçera*» (1965).

Responent al cast. i arag. *pichel*, tenim una variant *pitxell* en català, mot ben arrelat sobretot en cat. occidental: *petxell* s'hi documenta des de 1394 («un *petxell* de vi», inv. de Lleida), i *pitxell* ja 1395 («dos *pitxells* d'argent», MiretS, *TemplH*, 563) i sovint des de 1409, *DAG* i *AlcM*: tant o més sovint que un gerro es tracta d'una mesura de vi: pertot a Cardós i Vall Ferrera em donaren *piçél* com a mesura de vi que val per dos porrons o a un quart de quarta (1932-4); «un *pichell* y mitg de vi» en uns comptes d'Estais, de 1809 (sumats i firmats en presència de l'ajuntament congre-